

**«Η Φιλική Εταιρεία, η προετοιμασία για την Επανάσταση
και οι πρωταγωνιστές της»**

Του ΘΑΝΑΣΗ ΧΡΗΣΤΟΥ
Καθηγητή Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας
του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

«Στοιχ. Κ. Γ. Άριθ. 95.

Κύριε Έμμ. Ξάνθε.

Κατὰ τὴν ὁμιλίαν, ἣν εἶχομεν τὴν στέλλω τὰ πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐντιμωτάτους Ἐφόρους βεβαιωτικὰ καὶ ἄλλα γράμματα (...) Καλὸν εἶναι νὰ καταγίνωνται εἰς μίαν νομικὴν τάξιν τῆς φλότας (=Στόλος), καθὼς τοῖς εἶχον ὁμιλήσει εἰς Ἴσμαήλ (...)

Ὁ ἀδελφός σου.

Κισνόβι τῆ 25. Ἰαννουαρίου. 1821.

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.»

Σαν αὐριο, 200 χρόνια πριν, ο γενικός επίτροπος της υπερτάτης αρχής της Φιλικής Εταιρείας Αλέξανδρος Ὑψηλάντης γράφει την επιστολή αυτή από το Κισνόβιο της Βεσσαραβίας προς τον έμπιστο συνεργάτη του Εμμανουήλ Ξάνθο στο Ισμαήλιο, αναφέροντάς του καίριες πληροφορίες για την κυοφορούμενη εξέγερση του πολύπαθου γένους.

Βρισκόμασθε χρονικά ένα μήνα πριν από την ύψωση του λαβάρου της ελευθερίας στο Ιάσιο της Μολδαβίας (24 Φεβρουαρίου 1821) και σχεδόν τρεισήμισι μήνες ύστερα από την κρίσιμη Συνέλευση του Ισμαηλίου (1-8 Οκτωβρίου 1820) που είχαν οι κεφαλές της οργάνωσης, προκειμένου να αποφασίσουν αναφορικά με το σχέδιο, τον χρόνο και τον τρόπο εκδήλωσης της Επανάστασης.

Το επίμαχο χρονικό διάστημα είναι ιδιαίτερα πυκνό σε γεγονότα και εξαιρετικά νευραλγικό σε ριψοκίνδυνες πρωτοβουλίες. Αλλά ας πιάσουμε το νήμα της αφήγησης από την αρχή και ειδικότερα από τις 12 Απριλίου 1820, όταν ο Εμμανουήλ Ξάνθος, προερχόμενος από την Κωνσταντινούπολη, επισκέφθηκε τον Αλέξανδρο Ὑψηλάντη στην Αγία Πετρούπολη και του προσέφερε την ηγεσία της Εταιρείας των Φιλικών. Την άκρως συναισθηματικά φορτισμένη αυτή ημέρα η «αποστολή» του πρώτου εκπληρωνόταν, ενώ οι προσδοκίες του δευτέρου, να γίνει ο απελευθερωτής του έθνους του, έμπαιναν στην τροχιά της πραγμάτωσής τους.

Αναμφίβολα, η ανάληψη της Αρχής από τον ευγενή ευπατρίδη σήμαινε τη μετάβασή της στο στάδιο της τελικής προετοιμασίας για μία κατά μέτωπο στρατιωτική σύγκρουση. Ο υπασπιστής του τσάρου, αξιωματικός των ο ίδιος του ρωσικού στρατού, λίγο πριν αναχωρήσει για τη Μόσχα, γύρω στα τέλη Ιουνίου, έλαβε μία ενημέρωση εφ' όλης της ύλης από τον Πάτριμο εταιριστή για τα ζητήματα της οργάνωσης.

Πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή αποτέλεσε η δραστική ενίσχυση του στρατιωτικού βραχίονα της Εταιρείας, προσεταιριζόμενος ανθρώπους της δράσης, των όπλων και των ανατροπών. Τέτοια στοιχεία θα μπορούσε να στρατολογήσει κατ' αρχήν στην τρικυμισμένη κοινωνία των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών που αναστάτωναν οι βαλκάνιοι ένοπλοι, κατά δεύτερον στην απομακρυσμένη ενδοχώρα του Μαυριά που κυριαρχούσαν οι κοτζαμπάσηδες και οι οπλαρχηγοί, κατά τρίτον στο δύσβατο ανάγλυφο της Ρούμελης που διαφέντευαν οι επιστατοδημογέροντες και οι αρματωλοί, κατά τέταρτον στην Επτάνησο Πολιτεία που συνωμοτούσαν οι ρομαντικοί νοσταλγοί των ναπολεόντειων σωμάτων και τέλος στην αυλή του Αλή πασά που πρωταγωνιστούσαν οι αρειμάνιοι πολέμαρχοι, οι οποίοι βρίσκονταν ήδη σε θανάσιμη ρήξη με την Υψηλή Πύλη.

Εκεί προς τα τέλη Ιουλίου ο Υψηλάντης εγκαταλείπει την Πετρούπολη για το Κίεβο και ύστερα από ολιγοήμερη παραμονή στη θαλπωρή της οικογένειάς του κατεβαίνει στην Οδησό. Ο Αύγουστος του 1820 μεταμορφώνει τη συγκεκριμένη πόλη σε διασταυρούμενο πεδίο κρυφών συναντήσεων, μυστικών ενεργειών, αθρόων μνήσεων νέων μελών και αποθησαύρισης σημαντικών δωρεών από τους ευρωστότερους εμπόρους της περιοχής.

Δύο μήνες παρέμεινε ο 28χρονος γενικός επίτροπος στην Οδησό και την 1η Οκτωβρίου μεταβαίνει στο Ισμαήλιο της Βεσσαραβίας, συνοδευόμενος από τον Γεώργιο Λασσάνη, προκειμένου να συντονίσει σε μία ύστατη προσπάθεια τα δρώμενα της Συνέλευσης. Στο πλαίσιο της τελευταίας συζητήθηκε μέσα σε ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα το πανόραμα των επίμαχων πτυχών της μελλοντικής δράσης της Εταιρείας και καταστρώθηκε το οριστικό σχέδιο της εξέγερσης. Δεν έφθασε έως τις ημέρες μας, ποιος ήταν ο ιθύνων νους της συνάντησης. Πάντως εκεί έλαβαν χώρα σημαντικές διαβουλεύσεις και λήφθηκαν ζωτικές αποφάσεις που έμελλε να κρίνουν καθοριστικά τη μοίρα του «καταπεπτωκότος γένους».

Σε αυτήν πήραν μέρος οι Εμμανουήλ Ξάνθος, Γρηγόριος Δικαίος-Παπαφλέσσα, Χριστόφορος Περραιβός, Δημήτριος Θέμελης, Διονύσιος Ευμορφόπουλος, Δημήτριος Ίπατρος, Ευαγγέλης Μαντζαράκης, Ήβος Ρήγας κ. ά. Θα μπορούσε ίσως να χαρακτηρίσει κανείς χωρίς υπερβολή, ότι η συγκεκριμένη συγκέντρωση τόσο σημαντικών και επιφανών Φιλικών ήταν ένα οργανωτικό επίτευγμα για τα δεδομένα της εποχής.

Στη συνάφεια αυτή κρίνεται απαραίτητο να καταγραφεί στα βασικά του σημεία το επιτελικό σχέδιο που προέκυψε, αν και λίγα πράγματα από αυτά υλοποιήθηκαν στην πορεία. Το σχέδιο αυτό δυστυχώς παρέμεινε ως επί το πλείστον στα χαρτιά:

1. Άμεση έναρξη της Επανάστασης, μιας και ο χρόνος πίεζε, η επικοινωνία ήταν αργόσυρτη και οι πρόκριτοι του Μωριά ανυπομονούσαν.

2. Έγκαιρη δρομολόγηση των «αποστόλων» της Εταιρείας προς όλες τις εσχατιές της τουρκοπατημένης Ανατολής αλλά και του Ελληνισμού της διασποράς, προκειμένου να προετοιμάσουν τον Αγώνα.

3. Επίκεντρο των επαναστατικών ενεργειών κηρύχθηκε η Πελοπόννησος με ταυτόχρονη κινητοποίηση στη Μολδοβλαχία και την Κωνσταντινούπολη. Στην τελευταία θα επιδιωκόταν η πυρπόληση του τουρκικού στόλου στον Κεράτιο Κόλπο, η παράλυση του οθωμανικού κρατικού μηχανισμού και ο θάνατος του σουλτάνου και

4. Άμεση μετάβαση του Αλέξανδρου Υψηλάντη μέσω Τεργέστης στη Μάνη και προσπάθεια προσεταιρισμού των Σέρβων.

Οι εργασίες της Συνέλευσης του Ισμαηλίου ολοκληρώθηκαν με την έκδοση στις 8 Οκτωβρίου 1820 της Προκήρυξης του Αλέξανδρου Υψηλάντη προς τους «απανταχού εις την Στερεάν της Ελλάδος και εις τας Νήσους του Αρχιπελάγους διατρίβοντες».

Το επιχειρησιακό αυτό σχέδιο έμελλε να αλλάξει πολύ σύντομα, διότι ο γενικός επίτροπος κατευθύνθηκε προς το Κισνόβιο, στο σπίτι της οικογένειάς του, όπου είχε εγκαταστήσει το στρατηγείο του, ενώ ο Ξάνθος παρέμενε στο Ισμαήλιο, όπου είχε μετακομίσει πρόσφατα η οικογένειά του από την Κωνσταντινούπολη και οι «απόστολοι» ξεκίνησαν πάραυτα μέσω του Γαλασίου για να μεταφέρουν το εθνεγερτήριο μήνυμα.

Έτσι, στις 24 Οκτωβρίου, ο Υψηλάντης ματαίωσε το σχέδιο αυτό του Ισμαηλίου, εφόσον πληροφορήθηκε ότι θα ήταν εξαιρετικά επικίνδυνη η διέλευσή του από την Αυστροουγγαρία εξαιτίας των έκτακτων μέτρων μετά την επανάσταση στη Νεάπολη και αποφάσισε να ξεκινήσει η Ελληνική Επανάσταση στις 15 Νοεμβρίου στις Παρίστριες Ηγεμονίες. Αλλά και το σχέδιο αυτό, ύστερα από λίγο, ματαιώθηκε εξαιτίας των οργανωτικών ελλείψεων και αδυναμιών, που παρατηρήθηκαν στην Πελοπόννησο και τη Μολδοβλαχία και η εξέγερση μετατέθηκε για την άνοιξη του 1821.

Ο Ιανουάριος του 1821 είναι γεγονός ότι κατακλύζεται από τις βαθιές και ριζοσπαστικές διεργασίες στο εσωτερικό της Φιλικής Εταιρείας, προοιωνίζοντας το μεγάλο προσδοκώμενο της παλιγγενεσίας των Ελλήνων. Ως εκ τούτου, στο κρίσιμο διάστημα των απαρχών της θυελλώδους εκείνης χρονιάς και της προετοιμασίας του Αγώνα η Εταιρεία των Φιλικών είχε προ πολλού εμπνευσθεί την ιδέα της εξέγερσης, είχε δημιουργήσει με πάθος τις

προϋποθέσεις για τη συνάντηση των «αποφασισμένων» και είχε οικοδομήσει και τελικά προσφέρει την «κινητήρια δύναμη» της Επανάστασης στο αγωνιζόμενο έθνος!